

CUMHURİYET KUŞAĞININ NOT KARNESİ

PROF. DR. MUSTAFA İNAN
"BİR BİLİM ADAMI"

•24 Ağustos 1911 yılında Adana'da doğdu. •"Hacı Müminler" olan lakaplarını, soyadı yasası çıkınca "İnan" olarak değiştirdiler. •İşgal yıllarının ağır koşulları altında geçen ilk ve orta öğrenimini, 1931'de Adana Lisesi'nde, o yılın en iyi öğrencisi olarak bitirdi. •1937'de Yüksek Mühendis Mektebi'nden (İstanbul Teknik Üniversitesi) çok iyi derece ile mezun oldu. •Mezuniyetinden sonra devlet tarafından gönderildiği Zürih'teki Eidgenössische Technische Hochschule'de Malzeme Laboratuvarı Yöneticisi olan Prof. Ross yönetiminde yaptığı araştırmalarda, gelişmekte olan fotoelastik yöntemleri başarılı biçimde kullanarak 1941'de doktor unvanını aldı. •Aynı yıl yurda dönerek Yüksek Mühendis Mektebi'ne doçent olarak atandı. •Türk Hava Kuvvetleri'nde iki yıllık yedeksubaylık hizmetinden sonra tekrar eski görevine döndü. •1944'de daha sonra arkeoloji profesörü olacak Jale Ogan'la evlendi. •1945'de oğlu Hüseyin doğdu. •İstanbul Teknik Üniversitesi olarak yeniden düzenlenen yüksek Mühendis Mektebi'nde İnşaat

Fakültesi'nin Teknik Mekanik ve Genel Mukavemet kürsüsü profesörlüğüne getirildi. •Kürsüsünün konuları ana mühendislik bilimi olduğu için, yalnızca İnşaat Fakültesi öğrencilerine değil, Makine, Elektrik ve Maden Fakülteleri öğrencilerine de ders vermiş, çok sayıda mühendisin hocası olmuştur. •İTÜ'de ilk seminer çalışmasını (Tatbiki Mekanik Semineri) başlatarak kendi alanında bir ekol yarattı. •Üniversitedeki yoğun ders programının yanı sıra, bilim âlemine 5 özgün yapıt, Almanca ve İngilizce'den 4 çeviri, 14 bilimsel makale kazandırdı. •Kürsüsünden 3 kişiye yeterlik, 8 kişiye de doktora çalışması yaptırdı. •Teknik Üniversite Bülteni'nin kuruluşunda başladığı yazı ku-

rulu üyeliğini ölümüne kadar sürdürdü. •Kendi çalışma sahasının dışına taşan Mustafa İnan edebiyat, müzik, dil, din, tarih ve felsefe konularında sahip olduğu geniş genel kültürle olayları olağanüstü bir açıklıkla analiz etmiş ve 20'den fazla makale hazırlamıştır. •1954-1956 arasında İTÜ İnşaat Fakültesi Dekanlığı, 1957-1959 arasında İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörlüğü yaptı. •Yurt içi ve yurt dışında kongrelere katıldı, Türkiye'yi Nato, Cento gibi kuruluşların ilgili komitelerinde temsil etti. •1957 yılında İtalyan hükümetince kendisine "Grand Ufficiale" unvanı verildi. •27 Mayıs Devrimi'nden sonra kurulan Millî Birlik Komitesi'nden Bayındırlık Bakanlığı teklifi almış olmasına karşın üniversitede hoca olarak kalmayı tercih etti. •Ekonomik ve Sosyal Etüdler Derneği ile Türk Eğitim Vakfı'nın yönetim kurullarının ve Millî Savunma Bakanlığı İlmî İstişare Kurulu'nun da üyeliğini yaptı. •Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin ve Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu'nun (TÜBİTAK) kuruluşlarında emeği olan Prof. Dr. Mustafa İnan bu üniversitenin mütevelli heyeti üyeliğini ve TÜBİTAK'ın Bilim Kurulu Başkanlığını ölümüne dek sürdürdü. •5 Ağustos 1967'de Almanya'da Freiburg'da kısa bir hastalık döneminden sonra lösemiye yenik düşerek yaşama veda etti. •Ölümünden sonra, 1971'de TÜBİTAK tarafından; İstanbul Teknik Üniversitesi'nde 1944-1967 yıllarında, uygulamalı mekanik dalındaki bilimsel çalışmaları, eşsiz hocalığı ve çok sayıda genç araştırmacı ve bilim adamı yetiştirerek modern anlamda bir ekol kurmuş olması dikkate alınarak kendisine Hizmet Ödülü verildi. •

Daha çok araştırma yapmış gibi görünenler değil de Mustafa İnan kaldı geriye. Çünkü Mustafa İnan, onlardan çok daha derinlere doğru yayılmak istiyordu.

O, BİLİMSEL BİR GELENEK YARATMAK İÇİN UGRAŞIYORDU

•Oğuz Atay - "Bir Bilim Adamının Romanı"*

"Mustafa İnan'ın çok sevdiği İngiliz şairi ve hikayecisi Rudyard Kipling, 'Doğu doğudur,' der, 'Batı da batı. İkisi hiçbir zaman yaklaşılamaz.' Mustafa böyle kesin bir ayrılmadan yana değildi. 'Bu millet...' diye başlayan kısa anlamlı uzun sözlerden yana da değildi. Batılı olmak, Batı'da yaşamak gibi bir rüyası da yoktu. "Biz ilerlemek, ileriye gitmek, Batılı gibi olmak istemiyor muyuz?" diye sordu genç adam bütün saflığıyla. Orta yaşlı profesör itiraz etti. "Bunlar kolay formüllerdir. Mustafa her formülün nereden geldiğini araştırmadan içi rahat edenlerden değildi. Batılı olmak mümkün müydü? Bilimde bile bir gelenek sözkonusuydu. Bugün

Batı'nın ulaşmış olduğu bilim seviyesine hayran olmak, onların birçok şeyi bize oranla daha kolay çözdüğünü görerek bu bakımdan hayranlık duymak 'ithal malı bilim' yapmak için yeterli bir sebep değildi. Ve birdenbire, hayranlıkla gelenek yaratılmazdı. Doğu'ya hayran olunabilirdi: Mustafa İnan'ın hayran olduğu Ömer Hayyam, aslında bir matematikçiydi. Gelenek, hayranlıkla filan başlatılamazdı; gelenek, sabırla küçük halkaları birbirine ekleyerek yaratılabilirdi. Bu gelenek varmış gibi, hemen bilimsel dünyanın ayrıntılı derinliklerinde kaybolmakla sonuçlanan araştırmalara girmek için vakit erkendi."

"Mustafa, arkadaşları futbol oynarken topun uzağında duruyordu,

ama hayatın içindeydi. Bir konuda uzmanlaşarak bilim hayatının bir köşesine çekilecek yaratılıştan değildi. Belki Mekanikte daha birçok bilimsel makalenin altına imzasını atarak kitaplarda daha çok adını geçirebilirdi; üstelik, bütün çalışma arkadaşlarının kuşkusuz kabul ettiği gibi bunu herkesten iyi yapabiliyordu. İnsanlarımızı ve hele bilim çevremizi iyi bildiği için daha geniş kapsamlı bir denemeye girişti. Bilime; ülkede bir 'ekol' kurarak hizmet etmeyi seçti. Neden daha çok araştırma yapmış gibi görünenler değil de, Mustafa İnan kalıyor geriye? Çünkü Mustafa İnan, onlardan çok daha derinlere doğru yayılmak istiyordu aslında. Ülkede bilimsel gelenek yaratmak gibi bir işe girişiyordu. Bunun için belki de yüzyıl yaşamak gerekiyordu. Olsun, Mustafa İnan da yüzyıl yaşayacaktı, belki daha fazla yaşayacaktı."

Mustafa Efendi'nin lisedeki hocalarından Muhittin Bey (Erev), "Talebelerim içinde Mustafa başka idi," diyor titrek sesiyle, yetmiş altı yaşındaki eski hoca, "Benimle teoriler konuşurdu" diye anlatıyor. "İlmi çalışmalarına İsviçre'de başlamıştı. İstanbul'da her zaman, yaptığı işleri duyuyordum. Mustafa'yı doksan yıl yaşayacak zannediyordum. Ben kaldım, o gitti. Başka bir şey söyleyemem." Evet, bu konuda söylenecek başka bir şey yoktu: Mustafa İnan gitmişti. Uzun vadeli planında belki bir bakıma yanlışmıştı. Elli altı yaşında ve bütün yorucu günlük işlerden tam kurtulduğu sırada hesabının doğru çıkmadığını görmüştü.

Oysa bu hesap doğru yapılabilirdi. Düşük tansiyonlar, çabuk yorulmalar gözönünde tutulabilirdi. İnsan kendini koruyabilirdi. Kendini korumak mı? O da ne demek? Bunu anlaması zordu Mustafa'nın. Burada belki Doğuluydu, alçakgönüllüydü yani. Yeterinden fazla bir 'mahviyet' içindeydi. Kılıklarıyla Batılılara benzeyen üniversite arkadaşlarının da bu özelliği anlamaları kolay değildi. Kendini yıpratmanın ne anlamı vardı birader? Peki insan nasıl yıpratmaz kendini? Yani ben, şu sevmediğim proje çizmekle mücadele ederken, sıkılganlığını yenmeye çalışarak yanıma yaklaşan şu garip birinci sınıf talebesini, 'Ben sizin sınıfın geometrisini çoktan unuttum,' diyerek kapı dışarı mı etmeliydim? Nasıl bu yalanı söyleyebilirdim? Birinci sınıfın geometrisini unutmamıştım ki. Yoksa şu rakıyla sigarayı daha mühendis mektebi yıllarında mı bıraksaydım? Vallah, böyle bir hareket de hayata karşı ayıp olurdu birader. Dünya nimetlerini de seviyordum çünkü. Fuzulî'nin, Nedim'in şiirlerini laf olsun diye okumuyordum ki millete; onları içimde yaşıyordum. İnşaat şubesindeki seksen üç arkadaşımın yükünü altı yıl boyunca sırtımda hissettiğim doğrudur. Onların gönül maceralarına kadar her taraflarıyla meşgul olduğum da doğrudur. Onlara durmadan ders anlattığım da doğrudur. Ne yapabiliyordum? Bizim hoca arkadaşlardan bazıları gibi bildiklerimi öğrenciden de, hocadan da kıskanmalı mıydım? Vallah bu hiç aklıma gelmedi gardeş. Bu hesapları hiç akıl edemedim.

“Ama, insanlarımız bencil” diye itiraz etti genç adam, “Böyle birini buldular mı tüketinceye kadar kullanmaya çalışırlar.” Profesör, “dur bakalım,” dedi, “Hemen bir karar verme. Mustafa’nın belki işe yarar bir görüşü vardı bu konuda. Mühendis Mektebi’nden diplomayı alınca doğru İsviçre’ye gitmişti; orada doktorasını yaptıktan sonra ona Zürih Üniversitesi’nde kalmasını teklif etmişlerdi. E.T.H.’nın (Eidgenössische Technische Hochschule) imkanları, Mühendis Mektebi ile ölçülmeyecek kadar genişti. Bunu kendi gözleriyle görmüştü. Orada kalsaydı, İsviçreli hocalarının da inandığı gibi, dünyanın bir iki büyük mekanikçisi arasında yer alabilirdi. Fakat ülkesinin bundan ne yararı olacaktı? Olmasın; çünkü bazılarına göre bilim evrensel, bu gerçeğin dışında hiçbir şeyin önemi yoktu. Bu görüş belki doğrudur. Ne var ki, ülkemizin de, bu görüşün doğru olmadığına inanan insanlara şiddetle ihtiyacı vardır. Ve Mustafa İnan gibi düşünen bilim adamları da Doğu’dan Batı’ya doğru durmadan artan beyin göçünün her zaman karşısında olmuşlardır.”

Mustafa İnan, hayatının sonuna kadar böyle düşündü. Ölümünden dört yıl önce (8.10.1963) yazdığı bir makalede bunu açıkça belirtirken, meselenin evrenselliğine de değiniyordu:

“Göç edenler meselesine çok önem verilmemesini savunan diğer bir düşünce tarzını da şöyle özetlemek kabildir: ‘II. Cihan Savaşı’ndan sonra, barış konusunda, fikirlerde büyük gelişmeler oldu; Birleşmiş

Milletler, Avrupa Konseyi gibi çeşitli organizasyonlar sayesinde milletler birbirlerine daha çok yaklaştı; memleketler arasındaki sıkı sınırlar gevşedi; insanlık dünya barışında önemli ilerlemeler kaydetti. Bu sebeple bir ilim veya meslek adamının kendi yurdunda veya başka bir diyarda çalışmış olması bir problem teşkil etmemelidir; çünkü bu kimselerin, daha prodüktif olarak çalışacakları yeri seçmeleri, dünya çapında bir refah artışına hizmet olacaktır.’

“Dünya sulhu yönünden savunulan bu fikirde kanaatimizce bir çelişme mevcuttur; zira, yine II. Cihan Savaşı’ndan sonra, iyice anlaşılmıştır ki dünya yüzünde gerçek barış, ancak milletler arasında mevcut ekonomik ve kültürel seviye farklarını gidermekle kabil olacaktır. Bu fikre uygun olarak ileri seviyede olan milletler, az gelişmiş ülkelere yardımda bulunmuşlardır; ancak, seviye farkının giderilmesi, başlangıçta dış yardımdan temin edilse bile, zaman geçtikçe geri kalmış memleketler kendi imkanlarıyla kalkınmak zorundadırlar. Bu içten kalkınma mecburiyeti için de, ilme, tekniğe ve dolayısıyla onun adamlarına ihtiyaç vardır; kendi kabiliyetlerini durmadan kaybeden milletlerin, seviye farkını kapatmaları hiçbir zaman beklenemez, dolayısıyla da dünya barışına hizmet edilmiş olamaz.”

“Görüyor musun?” diye gülümsemiş profesör, “Dünya barışının korunması da bizim dertli omuzlarımıza yükleniyor. İhraç edebileceğimiz bir değer yetiştirince onu, zi-

yan olmaması için Batı’ya göndermek düşünüyor bizlere. Tabii Mustafa, Batı’ya karşı bir tavır olarak benimsemiyordu bu görüşü. Ülkenin Batı ile Doğu arasında büyük sarsıntılar geçirdiği bir dönemin insanı olarak yaşıyordu bu meseleyi.”

Mustafa İnan iç dünyası ile Doğu’ya bağlıydı, bütünüyle bağlıydı. Lise yıllarında başlayan bir sevgiyle Divan edebiyatına bağlıydı. Divan edebiyatının büyük geleneğine hayrandı. Geleneklerine bağlıydı Mustafa İnan. Geleneksiz olunca hiçbir yere varılabileceğine inanmıyordu. Türk kültürünün de büyük bir gelenek içinde yerini alacağına inanıyordu. ‘İthal malı bilim’ ile bilimsel ortamın yaratılamayacağına inanıyordu. Konuya evrensel olarak eğildiği zaman bile ‘içten kalkınma mecburiyeti’ni gerekli görüyordu. Oysa Tanzimatla birlikte varlığına inandığı ‘büyük gelenek’ önemli sarsıntılar geçirmeye başlamıştı. Doğu’nun, bireye önem vermediği ileri sürülen ‘kapalı toplum’ anlayışı en ağır biçimlerde eleştiriliyordu. Her şeyin ve bu arada bilimin de, Batı’dan ithal edilmesi gerektiği sanılıyordu. Kültürün de, yaşama tarzının da bütünüyle değişmeye başladığı sanılıyordu. Ne var ki, belki her şeyin biraz görünüşü değişiyordu; ama ithal malı bir gelenek kurma çabaları çoğu zaman hazin sonuçlar veriyordu.

“Mustafa İnan bu sarsıntılı dönemin ilk kahramanlarından,” dedi profesör, “Bu yüzden sık sık, ‘Biz ziyan olmuş bir nesle mensubuz,’ diyordu. Üstelik Mustafa, Anadolu’nun garip ve leyli meccani

kaderinin içinde yetişmişti. Yüzyıllar boyunca ihmal edilmiş bu insanın kaderini yenmesi gerekiyordu; hem de emekleme çağını yaşayan teknik bilimlerde, birçok şeyi kendi başına bulup çıkarması gerekiyordu. Her yönde kendi başına genişleyip, kendi başına ilerlemeliydi. Mustafa gibi, her şeyin aslını merak edenler için yol göstericiler de yok denecek kadar azdı. Bilimsel geleneği olmayan bir ülkede Newton gibi, başka ‘devlerin sırtına binmek’ de mümkün değildi. Doğu, birikmiş dertleriyle herkesi yutmaya hazırdı: Önce geçim derdi vardı. Yemekhanelerin ve yatakhanelerin sıkıntılı dünyasında yaşamaktan usanmışlardı, yeni bir hayata yorgun başlıyorlardı. ‘Yurdu terkeden kabiliyetlerden’ biri olmamak, kendini ‘yurduna ulusuna’ adayan bir kahraman olmak kolay değildi. ‘Sözünün eri’ olmak her kahramanın harcı değildi bu şartlarda. Onun için Mustafa İnan, ‘Biz ziyan olmuş bir nesle mensubuz,’ diyordu. Arkadaşlarının çoğu, bunun bile farkında değildi. Okulu bitirmek ve hayata atılmak ve insan gibi yaşama şartlarına kavuşmaktan başka bir şey düşünemez olmuşlardı. Artık bu leyli meccani yaşantı bitmeliydi; artık, herkesin kendi başına bir evi olmalıydı; artık, kendi odalarında uyumak gibi masum bir ihtirasın peşindeydiler. Artık, eli yüzü düzgün bir ‘hayat arkadaşı’ bularak düzenli bir hayat sürmek istiyorlardı; daha fazla ziyan olmak istemiyorlardı.

“Bununla birlikte” diye sözlerine devam etti orta yaşlı profesör,

"her şeye rağmen saf bir iyimserlikleri vardı. Sen buna, bugün biraz modası geçmiş gibi görünen 'milliyetçilik' adını takabilirsin. Belki, daha yeni kurulan bir düzenin heyecanı içindeydiler; millet olmanın heyecanını daha yeni yeni öğreniyorlardı. Öğrenciler henüz, geldikleri illere göre topluluklara ayrılmış değillerdi aralarında. Henüz marşların heyecanla söylendiği dönemler yaşanıyordu. Belki bugünün öğrencileri onları seyretselerdi, hafifçe gülümserlerdi. Ne var ki, bu işten bir çıkarları yoktu Mustafa'ların, bu tutum bir geçim kaynağı olmamıştı. Milletini sevmek, iyi bir duygu olarak tanımlanıyordu; bu kavramlar henüz gerçek anlamlarında kullanılıyordu. İnsanlar, henüz resmi geçitleri filan, ilgiyle izliyordu. Vatan ve millet deyimleri henüz sadece bayram nutuklarının tekeline değildi; insanlar yaşantılarında, kendi aralarında bu sözleri kullanıyorlardı. Mustafa İnan'ın sınıfı da acıklı yaşantılarının içinde birlik ve beraberlik gibi şeylerin varlığını da duyuyordu." Profesör güldü: "Bana içinden kuşku duyuyorsun herhalde; her sözümünden sonra, 'aman dikkat' diyorsun. Şimdi bu duygularla alay etmek bir marifet sayılıyor, biliyorum. Milletini sevmek de ancak onun için durmadan üzülme anlamına geliyor. Artık millet olmanın sevinci değil, millet olmanın üzüntüsü makbul sayılıyor. Ne yapalım? Bir zamanlar da böyle sevinçler varmış. Bazı kavramlar kötüye kullanıldı diye, şimdi iyi niyetli kimseler bile bu kavramlara dokunmaktan korkuyorlar. Neyse bi-

zim bu bakımdan korkumuz olmasın; biz geçmişte bugünü inceliyoruz, bir zamanlar da böyleymiş diyoruz; bir zamanlar böyle tarih öncesi duygularla kendini mutlu hissedener varmış, diyoruz. Belki 'çağdaş uygarlık düzeyi'ne artık ulaştığımız için, milli gelirimiz arttığı için, daha iyi şartlarda yaşadığımız için bu bakımdan da 'ileri bir düzey'e geldik. Ne var ki Mustafa'nın sınıfı belki de 'ziyan olmuş bir nesil' olarak birbirine bağlı bir topluluktu. Sınıfta, her biri, henüz tek başına kendi başının çaresine bakacak kadar güçlü ve yalnız hissetmiyordu kendini. Bu çocuklar da bu bakımdan 'nevi şansına münhasır'dı.

*Bilgi Yayınevi, 1975

Prof. Dr. Mustafa İnan, yurt dışına beyin göçünün önlenmesi için devletin, "Bilim" alanında da örgütlenmesine olan gereksinimi her zaman gündeme getirmişti.

DÜŞÜNCELERDE DEVİRİM YAPMAK GEREKİYOR

•Prof. Dr. Mustafa İnan - "Makaleleri ve Konuşmaları"•

Memleketimiz, ilim adamı, mühendis, doktor ve kalifiye işçi olarak birçok kabiliyeti, sürekli bir şekilde kaybetmektedir. Bu kimseler, belirsiz bir süre için, dış memleketlerde çalışmayı istemekte ve yurtlarını aileleriyle birlikte terk etmektedirler.

"Kabiliyetlerin göçü" adını verebileceğimiz bu hareket, son zamanlarda, o kadar çok hız kazanmıştır ki, artık yurdumuz için hayati önemi olan meselelerden biri haline gelmiştir. Yurdu terk eden bu kabiliyetler, sosyal bünyeleri ve ekonomik gerçekleri yönünden birbirlerinden çok farklıdır; bu yazımızda sadece, ilim adamları ile okumuş meslek sahiplerini ele almak istiyoruz.

Önce, bu tip göçlerin karakteristik birkaç özelliğinden bahsedelim:

a) Bahis konusu olan göçlere, düşük bir tempoda olsa bile, tarihin her devrinde rastgelmek kabildir.

b) Bu problem yalnız yurdumuzla mahsus değildir. Pek az bir istisna ile hemen bütün dünyayı ilgilendiren bir konudur. Yalnız meselelerin zaman ve mekan bakımından yaygın olduğunu ifade etmekle durumun olağan bir mesele sayılması ve dolayısıyla az önem verilmesi gerektiğini de söylemek istemiyoruz.

c) İlgi çekici bir nokta da, göçün yönüdür. Bu hemen daima, "az gelişmiş" ülkelerden "fazla gelişmiş" memleketlere doğru olmaktadır. Her ne kadar, ileri memleketler arasında da bu tipten yer değiştirmelere rastlansa bile, önemli değildir. Bu arada, Amerika Birleşik Devletleri'nin özel durumuna temas etmek olayın nedeni bakımından ışıktır.

tutucudur; bu memleket, ilim ve meslek adamlarının hareketleri bahsinde yalnız “çekici merkez” rolünü oynamaktadır.

d) Kabiliyetlerin göçünde önemli noktalardan biri de, yurdu terk edenlerin çok kere üstün değerlerde kimseler olmasıdır.

Bu alanda dış pazar adeta sütun kaymağını almaktadır. Göç veren memleket için, meselenin bu yönünün ne kadar hayati olduğu aşikardır.

Şimdi de olaya çeşitli yönlerden bakan, bazı çevrelerin fikirlerine gelelim:

I. Yaygın olmayan fikirlerden birisi şudur:

“Ekonomik yönden fazla gelişmiş memleketler az gelişmişlere yardımda bulunmaktadırlar; buna karşılık yardım gören ülkeler de ilim ve meslek adamlarını ihraç etmekle bir nevi borçlarını ödemektedir.”

Olayı böyle tefsir etmekle, belki borcunu, ödemiş bir kimsenin huzurunu duysak bile bu şekilde borç ödemenin çok pahalıya mal olduğu bir gerçektir. Durumumuz, borcunu üreteceği malları satarak karşılayacağı yerde, makinelerini elden çıkaran bir fabrikatörünkine çok benzetilmektedir.

II. Göç edenler meselesine çok önem verilmemesini savunan, diğer bir düşünce tarzını şöyle özetlemek kabildir: “İkinci Cihan Savaşı’ndan sonra, barış konusunda fikirlerde büyük gelişmeler oldu; Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi gibi çeşitli organizasyonlar sayesinde milletler birbirlerine daha çok yaklaştı;

memleketler arasındaki sıkı sınırlar gevşedi; insanlık dünya barışında önemli ilerlemeler kaydetti. Bu sebeple bir ilim veya meslek adamının kendi yurduna veya, başka bir diyarda çalışmış olması bir problem teşkil etmemelidir; çünkü bu kimselerin daha prodüktif olarak çalışacakları yeri seçmeleri, dünya çapında bir refah artışına hizmet olacaktır.”

Dünya sulhu yönünden savunulan bu fikirde kanaatimizce bir gelişme mevcuttur, zira yeni İkinci Cihan Savaşı’ndan sonra, iyice anlaşılmıştır ki, dünya yüzünde gerçek barış, ancak milletler arasında mevcut ekonomik ve kültürel seviye farklarını gidermekle kabil olacaktır. Bu fikre uygun olarak ileri seviye lan milletler az gelişmiş ülkelere yardımda bulunmuşlardır; ancak seviye farkının giderilmesi başlangıçta dış yardımdan temin edilse bile, zaman geçtikçe geri kalmış memleketler kendi imkanlarıyla kalkınmaya devam etmek zorundadırlar. Bu içten kalkınma mecburiyeti içinde ilime, tekniğe ve dolayısıyla onun adamlarına ihtiyaç vardır; kendi kabiliyetlerini durmadan kaybeden milletlerin, seviye farkını kapatmaları hiçbir zaman beklenemez, dolayısıyla da dünya barışına hizmet edilmiş olunmaz.

Şimdi asıl meselenin nedenine gelelim. Olay ciddiyetle ele alınmak isteniyorsa, bu alanda yeterli bilginin toplanmasına ve elverişli doğru istatistiklerin derlenmesine lüzum vardır; problem ancak uzun bir araştırmadan sonra çözülebilir.

Şunu da belirtmek gerekir ki, bu

konuda ne yurdumuzda ve ne de dış memleketlerde yapılmış doğru ve yeterli istatistikler mevcut değildir, “Günde yedi doktor yurdu terk ediyor” veya “115 bin işçi çıkış müsaadesi bekliyor” tarzındaki gazete havadisleri bizleri ancak heyecanlandırır. Bununla beraber dış kaynaklardan aldığımız şu sayılar hayli düşündürücüdür. Amerika Birleşik Devletleri’nde yüksek öğrenimini yapan 70 bin yabancı öğrenci yanında 20 bin yabancı uyruklu üniversite mezunu da çeşitli alanlarda çalışmaktadır. Bu oran İngiltere, Almanya gibi benzer ülkelere de hemen hemen aynıdır. Bir kimsenin yurdundan ve birçok hatıralarla bağlı olduğu aile, dost çevresinden ayrılması, hayli çetin olmasına rağmen, onu bu şekilde bir göçe zorlayan sebeplerin önemli olması gerekir. Araştırmaların vereceği kesin sonuçlara intizaren, şimdilik hatıraların şöylece sıralamak kabilidir:

Ücret: Yurdu terk eden kabiliyetler için, nedense akla ilk gelen, bu maddi noktadır. Yalnız yaşa ve kıdeme kıymet verip, kabiliyeti esas tutmayan bir ödeme sisteminde bu faktörün rolü büyük olmakla beraber, kanaatimizce, ilim ve meslek adamlarını yurtlarından söken, gerçek sebep öncelikle bu olmasa gerekir.

Hayat seviyesi: Çok kere dış memleketlerde öğrenim yapmış kimseler, yüksek bir hayat seviyesine alıştıklarından, mahrumiyeti icap ettiren bir diğer durumda çalışmak istememektedirler. Bu maddi sebep de birincisi gibi esas faktör değildir

kanısındaız.

Çalışma alanı: Belirli ve özel bir ilim veya teknik alanda yetişmiş kimseler, yurtda ihtisaslarıyla ilgili, iş bulamamakta, ve çok kere büsbütün başka sahada çalışmak zorunda kalmaktadır. Mesela uçak mühendisliği tahsil etmiş bir kimsenin, nişasta imal etmek yoluna sürüklenmesi gibi, bu durum, dönüşte neyle meşgul olacağı düşünülmeden, dış memlekete plansız öğrenci göndermenin ve dönenlerle ilgilenmemenin bir sonucudur.

Yetki meselesi: Memleketimizdeki mevzuat dolayısıyla, ilim ve teknik alanda yetişmiş üstün kabiliyetli kimselere, durumlarına göre yeterli seviyede bir yetki tanınamaktadır. Bilhassa akademik kariyere intisap etmek isteyenler, böyle bir durumla karşılaşmaktadırlar. Dış memleketlerin bazılarında arzu ettikleri yetki ve unvanları daha çok kolay kazandıkları için bunlar oraları çalışma sahası olarak seçmektedirler.

İlgi: Kendilerine şiddetle ihtiyacımız olan ilim ve meslek adamlarını aramak, bulmak; bunların nelerle meşgul olduklarını izlemek; ve yakından ilgilenmek gerekir. Yurdu terk eden kabiliyetler meselesinde ilgisizlik ve işin sahipsizliği en önemli noktalardan biridir. Dış araştırma kurumları, eski çalışma arkadaşlarını, ta deniz aşırı yerlerden aradıkları, onlara yeni çalışma imkanları teklif ettikleri halde, ihtiyacı daha çok olan bizler, bunlara seyirci kalmaktayız.

İlmi çevre: İlmin gelişmesi, bugün için artık onunla ilgili bir çev-

renin varlığını mutlaka şart koşar, yurtlarında bu çevreyi bulamadıkları için sahalarında körleşmemek amacıyla göç eden kimseleri, belirli bir süre için olsun anlamak kabildir. İlim ve tekniğin ilerlemesi, bina alet ve para gibi maddi şartlardan başka, gerekli çevre ve geleneğe ihtiyaç gösterir.

Yanlış hareketler: Bazen bile- rek, çok zaman farkında olmayarak alınan kararlar ve davranışlarla, birçok ilim ve meslek adamı harcanmaktadır. Yeterli takdir görmediği için, hassas olan bu kimselere karşı, bu şekilde haksız ve yersiz bir tutum da inzimam edince, bunlar da "Terk-u dar-ü diyar" etmektedirler.

Meselenin belli başlı nedenleri böylece özetlendikten sonra, şimdi de kısaca tedbirlerden bahsetmek isteriz.

İlim ve teknik mensuplarının yurdu gittikçe artan bir hızla terk etmeleri "kararsız" bir dengede görülen harekete çok benzemektedir. Böyle hallerde ise dengenin kurulabilmesi için müdahaleye lüzum vardır; bahis konusu olayda ancak etkili tedbirler sayesinde, işi kontrol altına almak mümkündür.

Herşeyden önce peşin hükümlerden vazgeçerek düşüncelerde bir devrim yapmaya ihtiyaç vardır. Aceleci ve hissi kararlarla, yurdu terk eden aydınları, az vatansever veya maddi kazanç peşinde koşanlar diye suçlama ile birşey yapmak mümkün olmaz. İşin doğrusu, olayı serinkanlılıkla analiz ederek, geniş bir araştırmadan sonra hükme varmaktır. Böyle bir inceleme neti-

cesinde tedbirler de kendiliğinden gün ışığına çıkar. Alınacak tedbirler arasında, en az "yasaklayıcı" olanlara iltifat etmek gerekir; bunlar ateşi söndürmez ancak küller.

Önemli gördüğümüz tedbirler, arasında, bu işlerle özel bir surette uğraşacak ayrı bir teşkilatın kurulmasıdır; bu sayede "ilmin ve tekniğin gelişmesi ve ilerlemesi" için sorumlu bir kurum ortaya çıkacak ve "yurdu terk eden kabiliyetler" olayı da bir "sahip kazanacak" ve şimdi olduğu gibi, çözümünü çeşitli teşekküllerin birinin diğerinden beklediği mesele olmaktan kurtulacaktır.

Kısaca söylemek gerekirse, devletin "ilim" alanında da, teşkilatlanmaya ihtiyacı olduğu kanısındayız. •

*İTÜ Yayınları